

RECENZJE.

Garrigou-Lagrange P. Rég. O. P. „Perfection chrétienne et contemplation selon S. Thomas d'Aquin et S. Jean de la Croix“ Saint-Maximin, 1923, 2 vol. p. XIV—776 (124).

Ojciec G-L., którego Grabmann nie waha się nazwać pierwszym umysłem spekulatywnym w dzisiejszej tomistycznej szkole, był powołanym na komentatora św. Tomasza w dziedzinie teologii mistycznej, a to nie tylko jako znawca doktryny Mistrza, ale też jako pilny współpracownik miesięcznika „La vie spirituelle“ z artykułów tam drukowanych, wzbogaconych kilku nowymi rozdziałami, powstało dwutomowe dzieło dające systematyczny całokształt teologicznych konkluzyj odnośnych do zjawisk i przeżyć mistycznych.

Wynikami dociekań zbliżony do Dimmlera i Louismetą różni się od nich G-L. metodą ściśle naukową, choć jego wywody pełne są parenetycznego ciepła — pokrewny ścisłością metody Poulainowi, Lejeune'owi i Farge'owi, oddala się od nich zasadniczo w swych rezultatach — wreszcie metodą i wnioskami zbratany z Saudreau'em i Zahn'em, różni się od nich założeniem, gdyż opiera się w budowie systemu na św. Tomaszu i Janie od Krzyża, ograniczając się do tych dwu autorytetów. W przeciwstawieniu do P., który przeżycia mistyczne omawiał jako psycholog i zastrzegał się, że nie chce uprawiać teologii. G-L. stawia sobie za zadanie wyjaśnić zjawiska mistyczne, rzucając na nie światło teologicznych przesłanek.

To też po wstępnym rozdziale, ujmującym ściśle status quaestionis, następny poświęcony jest analizie pojęcia nadprzyrodzoności wedle twierdzeń rozwiniętych już przez A. w traktacie „De revelatione“, poczem następuje dowód, że wiara wlana jest co do swej istoty nadprzyrodzoną (quoad substantiam a nie tylko co do sposobu: quoad modum), wreszcie A. stara się wykazać ścisły związek między systemem tomistycznym pojmowania łaski a mistyką. Trzeci rozdział stwierdza, że istotę doskonałości chrześcijańskiej stanowi miłość, że do miłości doskonałej droga wiedzie przez oczyszczenie bierne zmysłów i umysłu, a co za tem idzie, że doskonałość chrześcijańska jest z natury rzeczy stanem mi-

stycznym, do którego wszyscy są powołani przez przykazanie miłości nie znające granic — teza ta znakomicie przeprowadzona jest zasadniczego znaczenia. Rozdział IV zajmuje się kontemplacją i wyjaśniając historyczną genezę terminu kontemplacji nabytej, zastrzega nazwę kontemplacji dla k. wlanej — o ile pierwsza to uproszczona forma skupienia zależnego od naszej woli, o tyle druga to miłosne trwanie w Bogu wywołane przenikającym duszę poznaniem Jego dobroci i innych przymiotów, poznaniem wlanem niezależnym od naszej woli. Cytując szeroko św. Teresę, A. odróżnia powołanie do kontemplacji ogólne i dalsze, dane wszystkim wiernym, od indywidualnego i bliższego, udzielanego przez Boga tym, którym chce lub którzy się doń przez praktykę cnót przygotowali; w akcie kontemplacji może raz miłość wлана to znowu światło przeważać nigdy jednak nie daje ono widzenia — wciąż tylko po skutkach poznaje się działającego i obecnego w duszy Boga. Po analizie stopni kontemplacji A. odrzuca jako nieistotne dla stanu mistycznego poczucie obecności Bożej (zwłaszcza podczas oczyszczeń biernych), pojęcia wlane i bezpośrednie widzenie Boga. Tom pierwszy kończy się rozważaniem istotnego związku i zasadniczego znaczenia darów Ducha św., z których trzy: wiedza, rozum i mądrość dobywają z cnoty wiary akt kontemplacji, udzielając jej swego szczególnego „nadludzkiego“ (suprahumanum) światła.

Tom drugi broni tezy powszechnego powołania do kontemplacji: 1) ponieważ principium życia mistycznego jest to samo, co i życia duchowego wogóle: łaska cnót i darów; 2) postęp w życiu duchowym dokonuje się przez oczyszczenia bierne, które są łaskami mistycznymi; 3) cel ich jest jednaki: przysposobienie duszy do chwały, w czym łaski mistyczne są przygotowaniem bliższym i bezpośrednijszym. Następuje rozbiór symptomów, zwiastujących indywidualne i bliższe powołanie duszy do kontemplacji oraz warunków tego powołania z jej strony, wreszcie przegląd łask nadzwyczajnych, towarzyszących czasem stanom mistycznym, doprowadza do ostatniego rozdziału poświęconego syntezie, poczem następują jeszcze cztery dodatki.

Na szczególniejszą uwagę w drugim tomie zasługuje po historycznym rzucie oka na dzieje duchowości w Kościele (p. 662—744) notatka O. Gabriela od św. Marji Magdaleny karmelity, wyjaśniająca znaczenie, jakie nazwie kontemplacji nabytej, inaczej: „mieszanej“, nadawali teologowie karmelici: psychologiczna analiza przejścia od modlitwy prostego skupienia do kontemplacji jest tu znakomicie przeprowadzona. W dodatkach zaznacza się artykuł Maritain'a a przedrukowany z „Vie Spirituelle“ i odpowiedź G-L., w której przyznaje, że łaskę kontemplacji można zasłużyć tylko de congruo i że mogą być dusze dobrej woli, które bez własnej winy do kontemplacji tu na ziemi nie dochodzą, ale zastrzega się zgodnie z M., że rozróżnienie dwu dróg.

materiałnie usprawiedliwione, nigdy nie może uprawnić rozróżnienia formalnego.

Słusznie „*La vie spirituelle*“ zapowiadała pracę O. G-L., jako pracę podstawową — jest to rzeczywiście teologiczny fundament dla wszelkiej przyszłej teologii mistycznej. A przy całej ścisłości metody umiał A. rzecz swą tak przedstawić, że przez każdego o średniej kulturze religijnej może być zrozumianym (wyjąwszy uwagi pod tekstem). To też książka ta nadaje się nie tylko dla teologa, w szczególności dla kierownika dusz, ale też dla osób poważnie dążących do doskonałości o ukończonym średnim wykształceniu. Zalecenia książki nie potrzebuje: nazwisko autora i bogactwo treści najwymowniej przemawiają do wszystkich zainteresowanych; owoc wykładów w kolegium Angelicum w Rzymie mogłaby szczególnie posłużyć jako podręcznik uniwersytecki przy wykładach z zakresu ascetyki i mistyki.

Czy istotnie mistyka jest tak ściśle związana z tomistycznym pojęciem łaski? — Św. Franciszek Salezy, mistyk i teolog mistyki, był innego zdania. (Por. *Rech. Sc. Rel.* 1924. p. 157).

Negatywny charakter kontemplatywnego poznania zasługiwałby może na jeszcze silniejsze podkreślenie. — Odczuwa się brak indeksów: miejsc św. Tomasza i autorów cytowanych.

X. Adam Bogdanowicz.